

LITTERATURPRISET TILL
ASTRID LINDGRENS MINNE

©Illustration: Björn Berg, Ingrid Vang Nyman, Ilon Wikland.

Läsnyckel till

Petit, monstret av Isol

Mottagare av Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne 2013

Skriven av Ulla Rhedin (publicerad i februari 2014)

LITTERATURPRISET TILL ASTRID LINDGRENS MINNE

Statens kulturråd | Box 27215 | 102 53 Stockholm | Besöksadress Borgvägen 1-5, Stockholm
Tel 08-519 264 00 | Fax 08-519 264 99 | E-post litteraturpris@alma.se | www.alma.se

Om bilderboksskaparen

Ett av de intressanta dragen hos den argentinska bilderboksförfattaren Isol är att allt hon gör och säger om sitt arbete är ovanligt genomsyrat av teoretisk reflektion. Hon talar t.ex. om vikten av att ”vi illustratörer tar plats som *författare* genom att ta på oss allt det ansvar och den frihet som detta betyder”. En bilderbok har, säger Isol, antingen *en enda* författare som gör både text och bild eller *dubbla* författare, som samarbetar kring en gemensam berättelse i text och bild. Traditionellt har textens författare fått störst uppmärksamhet som upphovsperson, som den som ”hittade på intrigen”, en tanke som Isol vänder sig emot:

Intrigidén är ofta skäligen enkel och linjär: Här kommer en flicka. Hon går tvärs över gården. Där träffar hon ... Men jämför med bildidén, den grafiska idén, hela kringhistorien, själva gestaltningen av rummet, karaktären, attributen, kompositionen, ljuset, den konstnärliga tekniken, färgskalan, typografin, formatet, layouten ... hela designen. Folk i allmänhet har ingen aning om hur många tusen valmöjligheter illustratören har att sortera. (Estradsamtal på Kulturhuset i Stockholm, 21 maj 2013.)

Hennes eget författarskap uppvisar ett tiotal helt egna bilderböcker och ett antal böcker där hon har samarbetat med andra författare. När hon vill peka ut skillnaden mellan dem, framhåller hon hur hon i de egna bilderböckerna låter bilderna bära berättelsen tillsammans med texten, att försöka gissa handlingen enbart genom bilderna är därmed inte möjligt. I de böcker som utgår från färdiga texter av andra författare blir hon friare i sitt bildskapande och kan hitta på egna narrativa linjer.

Isol är en allkonstnär, född 1972 som Marisol Misenta och uppvuxen i Buenos Aires. Hennes tidiga barndom inföll under militärjuntan i Argentina (1976-83). Det var svåra tider i Argentina, men hon menar sig ha haft en både trygg och kreativ uppväxt i en konstnärsfamilj med en pappa som är konstnär, en mamma som är sångerska, en morfar som skrev texter till de då mycket livaktiga argentinska serierna och med en yngre bror som senare blev musiker. Själv studerade hon till bildlärare och gick sedan på Konsthögskolan där hon studerade måleri och grafik. Hon är också professionell sångerska, känd i sitt hemland som sopran i klassiska och moderna sammanhang, och verkar parallellt med sitt bilderboksförfattande också som poet, kompositör och sångerska i den moderna elektroniska duon, SIMA, som hon har tillsammans med sin bror Zypce (finns på YouTube).

Hennes bilderbokskarriär fick en rivstart med ett hedersomnämmande i en bilderbokstävling i Mexiko 1997. Bilderna till hennes berättelse - om en pojke som älskar sin hund så till den grad att han själv vill bli hund - var så expressivt och kraftfullt tecknade i oljepastell att de föranledde förlaget att be henne dämpa uttrycket. Boken, som fick hedersomnämnanade i tävlingen, gavs ut med smärre justeringar och blev en lyckosam debut, *Vida de perros* (1997, Hundliv). Sedan dess har Isol haft sin huvudsakliga utgivning förlagd till Mexiko och förlaget Fondo de Cultura Económica, elva timmars flygresor från hennes hem i Argentina.

Om boken

I *Petit, monstret* (Alfabet, 2013, i sv. övers. av AnnaKarin Thorburn) är bilder och text ömsesidigt beroende av varandra för att man ska förstå berättelsen. Det är en bok i lågmäld, avsiktligt blek färgskala, där Isol inte bara bygger på den dubbla konturen runt sina figurer utan också ger vissa av figurerna ”dubbelkropp” eller visar deras dolda egenskaper i deras skugga. Hon arbetar också tekniskt-praktiskt medvetet med själva bokformatet genom att variera bildstorlekarna på uppslagen och förser bilderna med ramar som förstärker innehållet.

Precis som i debutboken 1997 ställer här en grubblande pojke sin mamma mot väggen. Hur kan det komma sig att man får beröm för att man är duktig på att plocka i ordning sina leksaker, när man i nästa ögonblick klandras för att man håller sådan ordning att man inte vill låna ut dem? Och varför klagar flickorna i klassen hela tiden på att man drar dem i håret, när de i ögonblicket efter gärna vill sitta i bänken bredvid? Han vet att det är dumt att ljuga, men snällt att hitta på sagor för småbarnen. När mamman inte kan ge någon hållbar förklaring – och dessutom själv uppträder som både snäll och dum blir hans slutsats: ”Jag kanske är en sorts snäll-dum pojke. Och eftersom mamma är likadan kanske det är något som ”ligger i släkten”.

Isol visar i denna bok sin mästerliga förmåga att under det alldeles vardagliga skeendet i en historia behandla de stora livsfrågorna. Hennes metod är att utgå från barnets ögonhöjd, där hon på ett empatiskt sätt betraktar världen från ett konsekvent barnperspektiv. Det skapar ofta en ordlös igenkänning hos en lyssnande barnläsare: ”precis så här är det!”.

Att fundera över

Vad betyder Petits namn? Hur skulle det kunna uttryckas på svenska?

Läs omslagsbilderna och fundera över vad de berättar om bokens innehåll. Märk hur färgerna orange och grönt spelas ut mot varandra, som två skilda världar runt Petit och diskutera vilka objekt som faller inom respektive värld. Vad står den gula färgen för? Vad berättar rubriken, Petits kläder, djuren och växterna?

Följ upp omslagsläsningen med att studera försättsbladet eller ”tapeten”. Vilken information tillför Isol här? Vad berättar dessa bilder om det som händer i boken? Vad berättar placeringen av färgerna?

På samma sätt kan titelsidan och den allra sista bilden (”Slut”) diskuteras (färger och skugga).

Efter denna inledande analys kan den tolkande frågan ställas första gången: Vad handlar denna bilderbok om?

Boken kan delas in i tre sekvenser och en sammanfattning. I bokens första sekvens berättas om några av de ”snälla” och ”dumma” dragen hos Petit i text och bild. Vad är det vi får veta i bilderna som fördjupar förståelsen av Petits personlighet och det dilemma han upplever? Vilken effekt får skuggfigurerna tillsammans med bildramarnas olika färger och former?

Den första sekvensen avslutas med en scen där vi får möta mamman, som ställer en fråga till den svarslöse Petit.

I nästa sekvens fördjupas problematiken under rubriken ”Det är faktiskt svårt att veta!” innan vi landar i en scen, där en grubblande Petit sitter tillsammans med sin hund. Vilken betydelse får avsaknaden av ram i denna scen? Vad säger (slag)skuggorna i bilden?

I tredje sekvensen, som rubriceras ”Det finns saker som gör honom förvirrad”, blir Petit själv utsatt för en jobbig kompis och ger nya exempel på det han upplever som dubbelheter i tillvaron. Även här finns en utfallande bild där kompiserna står i skamvrån att diskutera,. Hur är färgskildringen här? Vad säger klockan? Hur är färgerna fördelade på pojkarna?

Denna sekvens avrundas med en utfallande bild där Petit är utomhus med sin hund. Vart är de på väg? Vilken skulle skillnaden bli om de i stället vore vända åt andra hållet? Hur påverkar det oss läsare att skuggorna nu är jättelika? I sekvensens sista bild möter Petit åter mamman i en frågescen, närmast identisk med den tidigare, där det nu är Petit som har ordet. Hur kan vi sammanfatta tidsförloppet mellan dessa två bilder? Utspelar de sig i själva verket ögonblicken efter varandra?

I det sista tredje utfallande uppslaget summerar Petit sin egen analys. Varför har Isol placerat honom längst ut till höger i bild? Hur påverkar färgerna stämningen i rummet? Hur gestaltas hans rum och de tidigare så viktiga leksakerna?

Vad handlar boken om – egentligen?

Vilken bild av relationen mellan barn och vuxna får vi i boken?

Mellan pojkar och flickor?

Avviker dessa skildringar från hur samma relationer skildras i vår egen kultur? Hur kan man beskriva barnperspektivet i boken?

Denna läsnysckel är skriven av Ulla Rhedin, medlem i juryn för Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne.